

1777

777

K34/114

1

Notes About Ga Mogašwa and marriage custom

①

Tsa naxa ya xesu

4 pp 7/6

okun 22/12/48

S.W.M. Makofane

Naxa ya xesu e Geluk's Location seleteng sa masising (Lydenburg Dist.) motseng o tsebyang ka xore ke ka Mogašwa. Re kwa ba kxale ba re anexela tsa kxale tsa naxa e bare kxale xo be xole Badimoxetsane (The fairies). Re kwa bare ba ba le mo thabeng e le xona kxaufsi le motse oe e bitswaxo ka xora ke Sehlati. Badimoxetsane bao re kwa xore ba be ba sa bonwa-bonwe, ba be ba bonwa ka sewela fela. Bare ba ba na le leoto le letse fela, xe ba sepela ba be ba thserema. Batho bao re kwa xore ba be ba e ja batho, ba be ba na le lebelo le le siisaxo. Ba be ba kxona xo thserema ka lebelo le lexolo ka lona leoto le letse leo. Re kwa xore motho o be a sa phonyoxe xe ba mmone. Xe ba swere motho ba be ba mo xadika ka lebea a saphela. Ba be ba sa sepele bošexo ba be ba sepela mosexare. Re kwa xore mosexare o moxolo ka sekhxalala (midday) xe o e ya mowe thabeng eo, o be e e kwa ba letsa meropa ya bona kua xare ka dithokxwa. Meropa eo ke yona e be xo e thusa batho, xe baekwa e lla ba be ba tseba xore xo be le badimoxetsane, ba name ba thome xo thsaba. Matsatsing a lehono ga ba sele xona. Re sepela thaba eo ka xo rata.

Le mo thabeng e le xo xona xare xa motse wa xa Mogašwa le wa xa Maloma e barexo ke naxaxmatsa. Noko-motse, e e ukametšexo Komešinareng ya Sechoonoord (Sekukuni Nat. Commissioner's Office). Bare le xona ba be ba le xona Badimoxetsane. Thaba yo bare ebe e sa namelwa. Batho ba be ba thsaba xo e namela. Ba be ba re xe mmas motho a ka e namela a fihla ka xodimo xa yona e tlo ba e sa le a ye ya. Le xe resale ba banyane re

hweditse thaba yo e sa thsabya xo namelwa. Gomme matsatsing a lehono e a namelwa, xare tsebe xore ke mang e a xo botša batho xore xa xo sa le Badimoxetsane fao xo yona.

Mehleng yo re kwa xore ka nako ya serutwana (Spring time) xe dihlare di thoma xo hlara, xo be xo le batho ba bangwa ba ba rexo ke baxa Mphana. Batho bao re kwa xore ba be ba dula kua sokeng, ba be ba le maphona-pona. Batho bao bare ba be ba swara batho ba ba bolae ba ba nweše pula ka bona. Xe re sa xola ka nako yo Bakxalabye ba be ba re thibela xe re sepela ka re le noši ka baka la ba batho bao. Gomme matsatsing a lehono le bona bona xa ba sa kwala.

Mongwadi ke Simon W.M. Makofane.

K34/114

(777)

Lenyale.

34/114

TRC 29/1/47

2

va molao wa sesotho metho ga swanole tsea ba sele, gagolo
 gole ba mohlabo o sele. go nyatsaga ka kudu kudu go metho
 tsea moloko o sele goba wa mohlabo o o se go wa gabo.
 E ha leeno (contempt) go metho sa neng le neng go metho a
 fapana nae e sele a matsoa gore e se nna
 wena o tsamaga gantsaga ga gona o bile go o tse go nyala
 metho o sele. metho e swanetse nyala ngwana rakgadi agwe
 goba wa malomo wxx agwe ke gore motwalagwe. Le mogatsa
 mogolwagwe goba wa monna we goba wa tatarwa go e le
 mehlolegadi o swanetse metsenela. go diraga ga ntsi
 le matsatsing a leholo gore metho a tsee ngwana rangwagwe
 ke gore ngwana monna go tatarwa. Seema sere :
 "ngwana rangwane ntsee kgomo di bowele sakeng".

Gomme rena bafswa ga re sa latela molao ela ya setala
 ba bantsi ba tle ga ba gana le go nyala batswala ba bona
 le go tsonela bagatsa ba bo tatago bona.

go a diraga gore go mosadi a ne le ditseka (diruiwa)
 go a go na mesenana e a ka salago natse mehla a e hwa
 e nyala mesadi a ne nyalele lapa le. Ngwana e laela ke
 batswadi le ba moleke wa gabo gore a tsee ke mt metho
 go ba gana go ka se dirwa selo.

peeletso goba go thiba sefere: - ka morago ga go kgarebe
 e lesitwe go nthawa dikgomo gore di ye beeletsa goba d
 go thiba sefere le go mesetsana e sa le lethumasa ke gore
 e a se go a belia go a direga gore ba bo lessegana ba tsee
 dikgomo ba ye thiba sefere. Dikgomo tse di laetsa gore
 xxxxxx sefere seo ga se sa tsenng, se ne le mekgwenyana
 wa bona. Mang le mang e tle bona ka kgomo tsee gore
 kgarebe o ke mesadi wa makoto. A se kgapeletse gore

va molao wa sesotho na kgale, metho ga

xxxxxxx

Lenyale.

GOVERNMENT OF BOTSWANA

II (777)

motho a thibe sefero, gomme ka nefe ya gore ba bang ba 3
se ke ba tsena o tlemegile gore a dire byalo. K34/114
peeletso goba go thiba sefero ke lenyalwana le le
nyane, gomme a ba apoe mabyala, ba bo kgarebe ge ba rata
go dira bothakga ba fo reka byala, ge ba ile beeletsa

gore peele babo ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ lesogana
ba tsebise babo kgarebe gore le re lebeleleleng ka ~~XXXXXXXXXX~~
tsatsi la gore, va tsatsi le le beilwego, ba bo lesogana
ba bitsa banna goba ba Mararo goba ba bane ba gape dikgomo
ba ye ga gabo kgarebe, ge ba fihla ba tsenwa ke motseta,
ba alelwe legogwa ba robale, ka moswana ge ba tsoga ba
bolela tse ba di tlisitsego, gomme ba hlabelewe pudi.

Pudi e e apewa ba je gomme mantsibuwa ba bowele ga gabo
lesogana. Pudi e ke a go gagola sedimo gore kgomo tse ge
ditswala di tswalele ba bo kgarebe, ke gore tse di tswalwago
fao ga di balwe tsatsi la lenyalo, gomme ge ba se ba hlaba
pudi gona di a balwa.

~~XXXXX XXXX~~ ge lesogana le kgarebe ba sese ba ~~XXXXX~~
tseana lesogana le etela kgarebe ba benane, gomme
esege ka mehla. o ya masegare esege besege. kgarebe e hlabele
lesogana kgogo, gomme ge letsatsi le dihlala lesogana le
bowele gae. Lesogana ga la swanelo a sepela le kgarebe
pele ba nyalana. kgarebe e bonwa ka maseka a maoto le a
diatla gore e lositse, gomme tse ga di laetse gantsi
ge metho a tsoga ka lapeng ke gere ge ka gabo ba humile
ba fo mo rekela. ge kgarebe e ka hlanoga goba ya ima
kamoka dithsinyezelo tsa bo lesogana di a bowa, ge ese ge
lesogana le re ke mosadi wa ka ga ne taba. ge lesogana le
hlanoga le hwelela kamoka tse di iloga ga gabo kgarebe.

Lenyalo:- ge lenyalo le tllilo ba gona ba bo lesogana
ba tsebisa babo kgarebe re loketseng re etla. gomme ba
bo lesogana ba tsebise ba ~~ke~~ moloko wa bo bona, le ba bo
kgarebe le bona ba tsebisa ba moloko wa bo bona. kamoka
ba dire mabyala. Ba bo kgarebe ba reka di

(177)

III

4

dikobo tsa go hlama ngwana bona. ge tseo di fedile ba dira lenyalo. tsatsi dikgome di ye di ya ele mantsibowa ge ba fihla ba tsanywa ke maditsala goba motseta, ba bule kgere ka kgomo gape ba bule sefere ka pudi. wa morage ga fao betsana ba tle ba tsee melamo ya bona, ba tsene ka lapeng. pele batsea melamo ya bona ga ba dumelelwa gore ba tsene ka lapeng, ba kana ba robala fao kgorong. ge ba tsena ba hwetsa go a ilwe magogwa ka ntlong ba dule gona magogwa ke tsona ditulu tsa sesotho. ge ba robala ba robala kamoka bakgwenyana le betsana ka ntlong e tee. wa moswana ge ba tsoga bakgwenyana ba ya kgorong ba yo galalelwa, ke gore ba ilo bolela tse ba tlilego natso. pele ba bula kgoro gape ka kgomo, gomme ba bolele tse ba tlogo natso. ge ba ba tle ba gapa tse di sego di kae ba ba raka ba gome ba yo nyaka tse dingwe, goba ba bale kgaitsemi ya lesogana gore e tlone ge a nyetswe ba tlise dikgomo tsee di nyakegago, ge lesogana le sena kgaitsemi ba bolela gore etlo re ge ngwana mosadi ee ge a nyetswe ba nthse dikgomo tsee, ge ba kgedisitse babo kgarebe ba ba dumelela gore ba tsene ka lapeng, gomme ba ba hlabele pudi ea morego. wa morage ba hlaba kgomo, ba nthse mabyala ba fe batho ba fe bana magobe le dikgobe tsa dinawa le malekere le tse dingwe tse di bose. Menyadiwa a apare dihempe tsa gagwe a nthse gore nang le nang a mone (gomme matsatsing a lehono ba bangwe ba sestse ba apara le lesira (veil) le letabela (shawl) le tse dingwe tsa sekgowa. ge ba tloga fao ge ba tsee mohlolo ba ya gago be lesogana ke gore nama e swane sego go ya gago be lesogana. Me tseleng batsama ba ema ba rapediwa ka masoka le ka dikgege le ka maseleng, ge fihla gagwe lesegana. ge ba tsena ka kgere pele ba nthsetswa sele, ge ba tsena ka sefere le gena ba nthsetswa sele, pele ba nthsa selo ga ba tsene ba upa ba robala gena fao. ge ba tsene ka sefere ba tsena ka ntlong, le gena pele ba ba fa sele ga ba dule fase.

K34/114

777

5*5*
5*

IV (777)

K34/114

5

Ge newe ge fedile gena ba a dula ba rebale, ka moswana
ga ba ja selo gefihla nantsibuwa, nantsibuwa ge ba jole ba
bowela gagebo lesogana, batse = batana fela, le basadi
ba ba tlilege nabe. eba nenyanya a fedile.

wa morago ga fae ba ba lesogana ba rena metho b gere
a ye a batse ba ba kgarebe gere kgarebe e tle e bone
nenna. ge ba fihla, ka moswana ba hlaba nudi, lxxfxx
lesogana le ba noole mosadi tse a tlilege natse ge a e
tswa makgoweng. wantsibowa kgarebe e bowele gagebo
yena lxxfxx. wa morago ga fae lesogana le ya ka begwe
e ba gere ge fedile, ge lesogana le nyetse ga batse, ge a
rata ge tse mosadi wa gagwe a ye gagabe e nthaa kgomo a
bako a ne tsee, ge baka ke ge nthaa kgomo ya nafelele.
ge a sena kgomo mosadi a se ke a ya gage ge fihla a be le
xx yena.

End S. 777